

KMP.570.33.2019.PK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji *ad hoc* Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych
w celu wytrzeźwienia KMP w Koninie
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 19 listopada 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych do wytrzeźwienia Komendy Miejskiej Policji w Koninie, przy ul. Przemysłowej 2 (dalej zwany: PdOZ, Izba).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Przemysław Kazimirski (dyrektor KMPT, prawnik), Aleksandra Osińska (psycholog) i Michał Żłobecki (prawnik).

Wizytacja miała charakter *ad hoc*, a jej celem było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych przez Policję w związku z protestem, który odbył się pod KMP w Koninie w dniu 17 listopada br. Jego przyczynę stanowiło użycie środka przymusu bezpośredniego w postaci broni palnej przez jednego z funkcjonariuszy w dniu 14 listopada wobec 21-letniego mężczyzny, który zaczął uciekać podczas próby wylegitymowania go. W wyniku postrzelenia, mężczyzna poniósł śmierć.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z mł. insp. Pawłem Kiliańczykiem - Komendantem KMP w Koninie oraz innymi funkcjonariuszami Policji pełniącymi służbę w jednostce;
- przeprowadzono ogląd pomieszczeń PdOZ;

- przeprowadzono rozmowy z osobami zatrzymanymi, w warunkach zapewniających poufność rozmowy
- dokonano analizy rejestrów i wybranej dokumentacji prowadzonej w PdOZ, w tym protokołów zatrzymań;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano nagrania z monitoringu obrazujące przyjęcie, pobyt i zwolnienie jednego z zatrzymanych przebywających w Izbie w trakcie jej wizytacji.

W trakcie wizytacji KMPT dokonał oceny traktowania osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunków materialnych miejsca zatrzymań, liczebności i kwalifikacji zawodowych personelu oraz funkcjonowania w praktyce podstawowych gwarancji prewencji tortur. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób zatrzymanych. Raport wskazuje też problemy systemowe, wymagające zmiany obowiązującego prawa.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, funkcjonariusz lub pracownik Komisariatu, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka placówki

Wizytowana Izba dysponuje 42 miejscami. Znajduje się ona w strukturze Ogniw osób zatrzymanych Wydziału Prewencji KMP. Do pełnienia etatowej służby w PdOZ wyznaczonych jest łącznie 13 funkcjonariuszy (w tym 3 kobiety) oraz kierownik Izby.

4. Problemy systemowe

4.1. Dostęp osób zatrzymanych do lekarza oraz dokumentowanie obrażeń

Z uzyskanych informacji wynika, że nie wszystkie osoby zatrzymane są poddawane badaniom lekarskim przed ich umieszczeniem w Izbie. W przypadku obrażeń, które posiadają osoby zatrzymane, sporządzana jest notatka, którą dołącza się do protokołu zatrzymania. KMPT przypomina, że niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹ oraz Europejski Komitet Zapobiegania Torturom (CPT)². Wskazać w tym miejscu należy, iż SPT w raporcie z wizyty w Polsce w 2018 r. zalecił władzom państwa podjęcie odpowiednich kroków w celu zapewnienia niezwłocznego badania medycznego wszystkich osób zatrzymanych³.

Według polskiego prawa krajowego, zgodnie z art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. z 2018 r., poz. 1987, ze zm.) zatrzymanemu przysługuje prawo m.in. do dostępu do pierwszej pomocy medycznej. Natomiast § 1 ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w *sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102) określa, że obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane: osoby żądające badania lekarskiego, posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego, oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, kobiety karmiące piersią i w ciąży, osoby chore zakaźnie, osoby z zaburzeniami psychicznymi, nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Warto w tym miejscu przypomnieć rekomendacje wydane przez CPT po wizytach w Polsce w 2013 r. i 2017 r., które mówią o tym, by osoby pozbawione wolności przez policję miały zagwarantowane *explicite* prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do

¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 53-55; Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

² European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

³ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 55.

lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze Policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań⁴.

Wszystkie badania lekarskie winny być przeprowadzane poza zasięgiem słuchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy Policji. Komitet zaleca także, by informacje dot. zdrowia zatrzymanych były przechowywane w sposób zapewniający ich poufność. Personel lekarski może udzielać funkcjonariuszom jedynie niezbędnych informacji o stanie zdrowia zatrzymanych, informacja taka powinna jednak ograniczać się do minimum pozwalającego na zapobieżenie poważnemu ryzyku [grożącemu] osobie zatrzymanej lub innym osobom, chyba że osoba zatrzymana wyraża zgodę na udzielanie dodatkowych informacji [o swoim stanie zdrowia]⁵.

KMPT zaleca przeprowadzanie badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych, mając na względzie powyższe standardy międzynarodowe.

4.2. Dostęp do adwokata od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do adwokata od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania).

Na problem dostępu w Polsce do adwokata zwraca uwagę CPT, podkreślając w swoim najnowszym raporcie z wizyty w 2017 r., że dostęp do prawnika stanowi podstawowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem, a mimo tego praktyczny dostęp zatrzymanych do realizacji tego prawa nadal jest w Polsce problemem⁶. Ponadto w polskim prawie brak jest przepisów przewidujących wyznaczenie obrońcy z urzędu przed etapem postępowania sądowego. W związku z tym osoby zatrzymane, które nie są w stanie zapłacić za usługi prawne,

⁴ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

⁵ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w 2017 r.

⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23.

są faktycznie pozbawione prawa dostępu do prawnika⁷. Komitet wskazuje też, że w jego ocenie osoby zatrzymane przez Policję nadal są narażone na znaczne ryzyko niewłaściwego traktowania i polskie władze powinny zintensyfikować swoje wysiłki w tym obszarze⁸.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁹.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem¹⁰.

Dzieci będące podejrzаныmi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewnił takiej pomocy we własnym zakresie¹¹.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób

⁷ Tamże, § 25.

⁸ Tamże, § 21.

⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

¹⁰ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

¹¹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzаныmi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2016.132.1).

zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji¹². Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach Policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników¹³.

Opisany problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹⁴.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie

W czasie tłumienia protestu zatrzymano łącznie 7 osób – 3 dorosłych oraz 4 nieletnich. Po zatrzymaniu, osoby nieletnie zostały odebrane z Komendy przez opiekunów prawnych, których o fakcie zatrzymania ich podopiecznych, powiadomiła Policja.

Dorośli zatrzymani zostali zaś umieszczeni w PdOZ KMP Konin, gdzie przebywali w dniu wizytacji.

W rozmowach z przedstawicielami Mechanizmu, jeden z mężczyzn przekazał informację o niecenzuralnym zwracaniu się do niego przez funkcjonariuszy Policji w trakcie pobytu w Izbie oraz straszeniu go karą więzienia, w związku z udziałem w zamieszkach.

Inny z zatrzymanych wskazał ponadto, że pomimo prośby o skorzystanie z natrysku, funkcjonariusz nie umożliwił mu jej realizacji.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur nie ma możliwości weryfikacji prawdziwości informacji przekazanych przez zatrzymanego w kwestii jego traktowania po umieszczeniu w PdOZ. W związku z tym KMPT przypomina, że powściągliwość funkcjonariuszy Policji w wyrażaniu swojego osobistego stosunku do osób zatrzymanych, które popełniły czyn zabroniony lub są podejrzewane o jego popełnienie, stanowi miarę profesjonalizmu funkcjonariuszy. Wynika to z roli Policji jako organu ścigania, która powinna ograniczać się do schwytania osób naruszających porządek prawny oraz zabezpieczenia niezbędnych dowodów takich naruszeń. Ocena postępowania osób zatrzymanych przez Policję zarezerwowana jest zaś dla niezależnych i niezawisłych sądów.

¹² Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

¹³ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

¹⁴ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

W odniesieniu do realizacji praw przysługujących osobom zatrzymanym w trakcie pobytu w PdOZ, Krajowy Mechanizm przypomina, że uprawnienie do korzystania z urządzeń sanitarnych niezbędnych do utrzymania higieny osobistej, o którym mowa w §10 ust.1. pkt 4 Regulaminu pobytu osób w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (dalej regulamin), stanowiącego załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb¹⁵ (dalej rozporządzenie), powinno być respektowane. W odróżnieniu bowiem od innego z uprawnień wskazanego w pkt. 8 regulaminu (zakup artykułów tytoniowych, prasy), ustawodawca nie uzależnia jego realizacji od możliwości funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ.

Jeden z zatrzymanych skarżył się ponadto na stosowanie środków przymusu bezpośredniego w trakcie tłumienia zamieszek, które w jego ocenie użyte były w sposób nieproporcjonalny do stawianego przez niego oporu. Przedstawiciel KMPT, który rozmawiał z zatrzymanym wykonał dokumentację fotograficzną śladów na jego ciele, które jak wskazał mężczyzna powstały w wyniku uderzeń pałką. Należy podkreślić, że zaświadczenie lekarskie wydane przed umieszczeniem zatrzymanego w PdOZ nie zawierało żadnych informacji na temat obrażeń, które posiadał mężczyzna. W związku ze złożeniem przez mężczyznę oficjalnej skargi, jego sprawę przekazano do Wydziału do Spraw Postępowań Organów Ścigania w Zespole Prawa Karnego w BRPO w celu weryfikacji sformułowanych przez niego zarzutów.

KMPT podkreśla raz jeszcze w tym miejscu znaczenie rzetelnego dokumentowania obrażeń, które posiadają osoby zatrzymywane przez Policję. Obowiązek ten spoczywa zarówno na lekarzach przeprowadzających badania osób przed ich umieszczeniem w PdOZ, jak również na samych funkcjonariuszach. W opisaney sprawie poza działaniem lekarza wątpliwości Krajowego Mechanizmu budzą także działania funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ, którzy dokonywali kontroli osobistej zatrzymanego. Ślady, które posiadał były bowiem widoczne „gołym okiem” i jako takie powinny zostać odnotowane w notatce służbowej, nawet jeśli w zaświadczeniu lekarskim brak było takiej informacji. Tymczasem, ani w Księżce przebiegu służby, ani w dokumentacji sporządzonej w związku z zatrzymaniem mężczyzny, nie wskazano, że posiada on widoczne obrażenia.

¹⁵ Dz.U. z 2012 r., poz. 638

W odniesieniu do stosowania środków przymusu bezpośredniego, Krajowy Mechanizm pragnie przypomnieć prewencyjnie, że zgodnie z ustawą o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej¹⁶ (dalej: ustawa) środki te używa się lub wykorzystuje w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości (art. 6 ust. 1 ustawy). Od ich stosowania odstępuje się gdy cel ich użycia został osiągnięty. Podkreślić także należy, iż ze środków przymusu bezpośredniego korzysta się z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby (art. 7 ustawy). Dlatego też tak ważne jest, by środki te stosować tylko tak długo, jak długo istnieją przesłanki ich użycia.

Podczas pobytu w PdOZ zatrzymani byli przesłuchiwani. W czasie tych czynności pozostawali w kajdankach (były one zdejmowane na czas podpisywania zeznań).

KMPT podkreśla, że praktyka profilaktycznego stosowania kajdanek przez funkcjonariuszy podczas czynności służbowych (przesłuchań, rozpytań, doprowadzeń i konwojów), stwarza ryzyko złego traktowania i budzi wątpliwości w odniesieniu do zasady proporcjonalności wyrażonej w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Kajdanki nie powinny być zatem stosowane profilaktycznie wobec wszystkich osób zatrzymanych, lecz tylko wtedy, gdy potrzeba ich użycia jest wyraźnie uzasadniona ryzykiem istniejącym w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno związane (może to powodować urazy mechaniczne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT i SPT¹⁷. Co więcej, CPT wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych¹⁸.

Nie powinny być też stosowane obligatoryjnie w czasie transportu¹⁹. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje

¹⁶ tekst jedn.: Dz.U. z 2019 r., poz. 2418

¹⁷ Zob. Raport CPT z wizyty we Francji, CPT/Inf (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28; Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-112.

¹⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2009) 3, § 38.

¹⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-111; Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

ryzyko zranienia osoby konwojowanej²⁰. Należy unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku.

CPT podkreśla, że konwojowani powinni być przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, co eliminuje konieczność zakładania kajdanek podczas podróży²¹.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem²².

Swoje wątpliwości co do praktyki stosowania kajdanek przed funkcjonariuszy Policji, Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Ministrowi Spraw Wewnętrznych w wystąpieniu generalnym z dnia 20 stycznia 2020 r²³.

5.2. Powiadomienie o zatrzymaniu

Jak wynika z otrzymanych przez KMPT informacji każda z zatrzymanych osób miała możliwość powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu pobytu. Uprawnienie to zostało zrealizowane przez funkcjonariusza za pośrednictwem telefonu. Jeden z mężczyzn wskazał, że nie dostał informacji zwrotnej odnośnie rezultatu poinformowania wskazanej przez niego osoby bliskiej. Należy także dodać, że w protokole z zatrzymania tego mężczyzny nie widniała informacja, czy takie powiadomienie zostało zrealizowane (takie informacje zawarto w protokołach dwóch pozostałych mężczyzn).

Podkreślić trzeba, że takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np.

²⁰ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

²¹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

²² Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

²³ KMP.570.29.2019.AN

protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie²⁴.

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Zgodnie z zasadą 16.1. Zbioru zasad ONZ *niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana.*

W związku z tym, w ocenie KMPT, zatrzymany co do zasady powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania, zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Należy bowiem pamiętać, że nie każdy powód zatrzymania uzasadnia ograniczenia w zakresie kontaktu z osobami bliskimi. Brak kontaktu z osobą bliską, szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy, może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie ewentualnych informacji o złym traktowaniu, co może skutkować odpowiednią interwencją.

KMPT zaleca umożliwienie zatrzymanym samodzielnego informowania osoby bliskiej o swoim zatrzymaniu, o ile nie wystąpią inne okoliczności godzące w dobro prowadzonego postępowania.

5.3. Dostęp do adwokata

W PdOZ nie ma listy adwokatów lub radców prawnych. W sytuacji zgłoszenia przez zatrzymanego chęci kontaktu z taką osobą, oficer dyżurny korzysta z internetowego spisu obrońców wykonujących swój zawód na terenie Konina.

Jak wynika z zebranych przez KMPT informacji, osoby zatrzymane zostały poinformowane przez funkcjonariuszy o prawie do kontaktu z adwokatem. Żaden z mężczyzn nie skorzystał jednakże z tego uprawnienia. Dwaj nie byli tym zainteresowani, natomiast z relacji trzeciego wynika, że odmówiono mu kontaktu z jego prywatnym adwokatem twierdząc, że skorzystał już z prawa do telefonicznego powiadomienia osoby bliskiej.

²⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

Nie mając możliwości jednoznacznej weryfikacji prawdziwości zarzutu zatrzymanego mężczyzny, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur podkreśla, że odmowa skontaktowania się z adwokatem, którego zatrzymany wskazał funkcjonariuszom jako swojego prywatnego obrońcę, stanowi nieuzasadnione pozbawienie go możliwości skorzystania z jednej z naczelnych gwarancji antytorturowych. Realizacja tego prawa może być wyłączona jedynie poprzez wyraźne i w pełni świadome oświadczenie samego zatrzymanego. Korzystanie z prawa do powiadomienia osoby bliskiej jest zaś prawem w pełni autonomicznym, którego realizacja nie może wpływać na pozostałe prawa osoby zatrzymanej, w szczególności na tak istotne jak prawo do obrony.

Mając na uwadze sposób wskazywania adwokatów osobom, nie posiadającym takich prywatnych obrońców (wybór oficera dyżurnego), KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Poznaniu i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane oraz jej udostępnianie zatrzymanym, którzy zgłoszą chęć korzystania z pomocy prawnej.

5.4. Monitoring i nagrywanie przesłuchań

Z informacji zebranych w trakcie wizytacji wynika, iż przesłuchania osób zatrzymanych nie są nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁵. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²⁶.

Rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed

²⁵ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

²⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni fałszywie zaprzeczą, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści²⁷.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych²⁸. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości²⁹.

Na kwestię elektronicznego utrwalania dźwięku i obrazu przesłuchań policyjnych zwrócił także uwagę SPT w raporcie z wizyty w Polsce w 2018 r³⁰. Zgodnie z wyrażonym w nim stanowiskiem, Państwo-strona powinno wprowadzić obowiązkowe zapisywanie wywiadów dźwiękowych i wideo w związku z dochodzeniami kryminalnymi.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań. Czynność ta może być dokonywana w pomieszczeniach służbowych przy użyciu mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Miejskiemu Policji w Koninie:

1. poddawanie wszystkich zatrzymanych badaniom medycznym;
2. przypomnienie podległym funkcjonariuszom oraz lekarzom badającym osoby zatrzymane przed ich umieszczeniem w PdOZ (za pośrednictwem dyrektora placówki, w której wykonywane są badania), o obowiązku rzetelnego dokumentowania obrażeń, które posiadają takie osoby
3. rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań poprzez użycie mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań;

²⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

²⁸ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

²⁹ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

³⁰ CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 44-47

4. sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Poznaniu i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu, informowanie o jej istnieniu osób zatrzymanych i jej udostępnianie zainteresowanym;
5. bezwzględne przestrzeganie przez funkcjonariuszy obowiązku traktowania osób zatrzymanych, w sposób respektujący ich godność i uprawnienia wynikające z faktu pobytu w PdOZ.

II. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Poznaniu:

1. zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych, w szczególności zabezpieczenie środków finansowych na polepszenie warunków materialnych.